

'לחם הפנים אין נאכל פחות מט' ולא יתר על אחד עשר'. נתבאר במנחות ק:

דף ט

'עולא אמר: לא נראה לחכמים לחסר יתר על שמונה, ומאי טעמא קאמר; מה טעם אין פוחתים מארבעה חדשים המעוברים בשנה, משום דלא נראה לחכמים לחסר יתר על שמונה'. כעין זה נמצא במנחות צג: שפרשו את הנאמר במשנה 'ובמקום שסומכין שוחטין ותכף לסמיכה שחיטה' – מה טעם במקום שסומכין שוחטין, שתכף לסמיכה שחיטה.

ונראה שכשם שמצינו בלשון חכמים במשנה 'ש... המתפרש במשמעות '... כמשפט נוסף ולא כנתינת טעם לנאמר מקודם (ע' ריש ביצה ובגמרא שם ח 'שאפר כירה מוכן הוא', כמו 'ואפר'. וכן יש בהוריות ב, ב; פרה ה, ה. וכן פירש בעל המאור במשנת ר"ה (כא): 'שבהן שלוחין יוצאין'. ע"ש. ובפרק חלק מצינו כ"פ 'שנאמר' ללא קשר לנכתב קודם (ע' למשל במשנה קיא:)) והגר"א מחק. ולהאמור אפשר לפרש כ'ונאמר' ואינו קאי אלעיל אלא ממשיך לבאר הפרשה. וכן בנויר ט: 'שכשם שמצות שלשה... וזהו דין נפרד כמבואר שם. וכן יל"פ במשנה תמורה כא. 'שאם באו תמימין' כמו 'ואם' [ובשטמ"ק הגיה 'אם' וא"צ], וע"ע במצוין בזבחים מזו. כמו כן להפך, פעמים ו' החיבור משמשת כנתינת טעם, כאילו נכתב 'ש...'.
וכן נראה לפרש מתני' להלן ג. 'ונגאלין מיד' – כמו 'שנגאלין...'. וכן להלן כת. מתפרשים דברי המשנה 'ודברי ר"ש במטלטלין' – שדברי ר"ש במטלטלין, כמבואר בגמרא שם וברש"י בסוף העמוד.

וכן בפסחים (רפ"ד) 'ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין... ואל ישנה אדם מפני המחלוקת' – לכאורה מתפרש כנתינת טעם לכך שלא יעשה מלאכה במקום שבא לשם, וכמו 'שאל ישנה...'. וכן במשנה יומא פא. 'ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה ושתה ציר או מוריים פטור' – כמו 'ששתה'. והב"ח הגיה שם ולהאמור א"צ. וכן בר"ה כז. 'לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית' (וע"ש ברש"י). וכן מצינו במאמר רב – לפרשב"ם ב"ב קע סע"א 'הלכה כדברי רשב"ג ואף רבי לא אמר...'. וכן יש לפרש בסנהדרין כא. 'אתה חייב להחזיר לה...'. כמו 'שאתה'. וכן בגמרא תמורה י: 'מאי קמ"ל אם שיירו משוייר ועובר לאו ירך אמו' – כמו 'שעובר...'. (כמש"כ בפירושו ר"ג).

[בדומה לכך מצינו בלשון מקרא ובלשון חכמים ו' החיבור הבא בהוראת כינוי הקנין, כמו 'עצבונך והרוגך' – עצבונך של הרוגך; וכן 'שעורין ועונשים הלכה למשה מסיני' – שיעורים של עונשין – כאשר הראה הר"ח ארנטרובי בספרו 'עיונים בדברי חז"ל ובלשונם' עמ' ג].

(ע"ב) 'כמה עיבור שנה – ל'. רשב"ג אומר: חודש'. כלומר, או שלשים או כ"ט יום – לפי ראיית העדים את הלבנה, כשאר חדשים (כן מבואר בר"ה יט: ובסנהדרין יא. ע' במובא שם, וכפרש"י כאן).

'אמר ר' משרשיא: כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבור שנה ל' יום, דל ירחא לבהדי ירחא דמשכחת לה ביום הנף'. ואם תאמר מדוע לעשות את חודש העיבור בן שלשים יום, ולחסר את אחד מחדשי הקיץ [כדי שלא יהא בין ראש השנה למשנהו יותר מחמשה ימים], יעשו מעיקרא את חדש העיבור חסר, ושאר החדשים יישארו כסדרן?

אפשר משום שלא נראה הירח בזמנו לקדשו, ולכן ממתנינים ליום שלמחרת. ורק בחדשי השנה הקבועים סוברים אחרים שאין לשנות את סדרן אפילו לצורך קידוש על פי הראיה, אבל חודש העיבור מעיקרא כך תקנוהו, שמעברים אותו לצורך ראייה (עפ"י שטמ"ק בהשמות, מתוס' הר"פ).

אף כי נראה שהלכה כרב הונא, שכן דעת שמואל ודעת רבי – עתה מסדרי הלוח התקינו שלעולם לא יהיו בשנה יותר משבעה מלאים או שבעה חסרים (עפ"י תוס' ושטמ"ק). וקבעו שחודש העיבור [הוא אדר ראשון] לעולם מלא, ואילו אדר הסמוך לניסן לעולם חסר. וחדשים מרחשון וכסלו – פעמים שניהם מלאים ופעמים שניהם חסרים. וכשהן כסדרן – מרחשון חסר וכסלו מלא. והטעם לכך שהשינויים נקבעו דוקא באותם שני חדשים – כדי להרחיק את השינויים מן המועדות שבתשרי ובניסן כמה שיותר, שלא יבואו לטעות בהם. לכך לא רצו לעשות שינויים באדר או בסוף הקיץ, שמא המקומות הרחוקים לא ישמעו על תיקון החדשים. ואם תאמר, מדוע נבחרו חשון וכסלו ולא תשרי וחשון – יש לומר מפני שאלת הגשמים שנקבעה לשבעה במרחשון [או בשלשה בו, לפי דעה אחרת], ויבואו לידי טעות, שלא ידעו אם היה תשרי מלא או חסר (עפ"י שטמ"ק בהשמטות). החדשים המלאים, נתנו סימן למילויים ואמרו: כל חדש שיש בו חג – מלא: תשרי – מועדים הרבה. כסלו – חנוכה. שבט – ראש השנה לאילנות. ניסן – פסח, שהוא גם ראש השנה לרגלים. סיון – שבועות. אב – תשעה באב, שעתידי להיות יום טוב. אדר, אעפ"י שיש בו פורים, עושין אותו חסר, מפני שהוא נתון בין שני ראשי השנה, שבט וניסן שהם מלאים, ואין עושים שלשה חדשים מלאים זה אחר זה אלא מפני הכרח גדול. ועוד, שעיקרו של פורים בחוץ לארץ היה, וחג שעיקרו בארץ ישראל הוא חשוב ממנו לענין זה. ועוד, שיום הפורים נקבע על פי הגורל שהטיל המן, ולא היה קבוע מתחילה לחדש זה דוקא (מתוך ספר התודעה, פרק 'ראש חדש' – עפ"י לבוש תכת. וראה בספר רסיסי לילה יח).

*

וירא בסבלתם – ראה שהיו מטעינים את הזקן בבחור ואת האשה כאיש ואת הקטן כגדול – עמד והשוה אותם (– כל אחד כפי כח משאו ועבודתו); לפיכך זכה שתנתן פרשת ערכין על ידו, להבחין בין האיש לאשה בין הזקן לבחור בין הקטן לגדול (מדרש הגדול שמות עה"פ וירא בסבלותם).

*

'ענין ערכין שהוא דבר קצוב וענין דמים שהוא כפי השיווי – נראה דהורנו בזה שיש מדרגה הקבועה לאדם ויש מדרגה שכל אחד מגיע אליה בעמלו ובמעשיו, או גדולה מהקבועה או ח"ו גרועה. ולמדרגה הקבועה יכול כל אדם להשיג בקלות, אבל מחויב הוא להשיג יותר ויותר אף שצריך לעמול על זה הרבה, וכמאמרם (חגיגה ט): אינו דומה מי ששונה פרקו מאה פעמים למאה ואחד, ואם ח"ו נפחת ממדרגה הקבועה, עונשו גדול יותר מכפי שלא הגיע למדרגה הגדולה מהקבועה.

ודרך זה צריך אדם לידע בלמדו עם תלמידים, להבין מדרגתם על ידי כשרונותיהם מה שנקל להשיג בלמדו אתם, ואחר כך ישתדל להביאם אל מדרגה גבוהה יותר ויותר' (מתוך 'דרש משה' בחקותי)